

ЛІНГВІСТИЧНІ ВИМІРИ ТВОРЧОГО ТА НАУКОВОГО ДОРОБКУ ІВАНА ФРАНКА

(Рецензія на зібрання наукових праць «Студії з лінгвістичного франкознавства»
(за заг. ред. Оксани Кушлик. Дрогобич : Посвіт, 2025. 460 с.))

Сучасне франкознавство як самостійний науковий дослідницький напрям, що сформував комплексну гуманітарну дисципліну, має поважну історію та вагомі здобутки у вивченні творчої спадщини відомого письменника, перекладача, науковця, громадсько-політичного діяча Івана Франка. В історії української культури та мистецтва, за словами Івана Ціхоцького, митець репрезентує цілу епоху, він як універсальна особистість долучився «чи не до усіх ділянок духового розвитку українства XIX–XX ст. Мало якому письменнику присвячений той огром різнобічних студій і розвідок, що формує зараз незчисленний реєстр франкознавчої бібліографії» (І. Ціхоцький).

Численні праці представників Львівської франкознавчої школи й Інституту франкознавства Львівського національного університету, а також науковців з різних теренів України й діаспори розкривають новаторські особливості поетичних, художніх і драматичних творів письменника, подають інтерпретацію його філософських та наукових поглядів, актуалізують нові, невідомі матеріали його життєвого шляху («білі плями» франкознавства); привертають увагу до потреби видання творчої, наукової та епістолярної спадщини митця в повному обсязі тощо.

У цьому аспекті з-поміж важливих завдань сучасного франкознавства необхідно виокремити потребу ґрунтовного мовознавчого опрацювання різножанрових та різностильових текстів письменника з урахуванням новітніх людиноцентричних методів аналізу мовних одиниць. Адже, як зазначає онука митця – Зеновія Франко, дослідниця і найкраща знавчиня Франкової мови і творчості, «у кожному з функціональних стилів (а його мовною діяльністю охоплені художній, публіцистичний, науковий та епістолярний стилі) І. Франко виявив себе творцем, новатором, удосконалювачем і видатним майстром» (З. Франко). Прагнення письменника до формування «єдиної літературної мови для українців усіх земель» виразно відобразилися в роботі самого автора над удосконаленням лексичної та граматичної структури текстів нових видань його творів. Василь Сімович, відомий український мовознавець, літературознавець, культурний діяч, один із видавців та редакторів творів І. Франка, у рекомендаціях «як підходити до нової редакції Франкових творів» стверджував, що «кожне нове видання Франкових писань, що виходило під його рукою, має підправлену мову [...]». Франко, де міг,

замінював західноукраїнські народні чи архаїчні форми – наддніпрянськими, викидав польонізми, русизми чи церковізми; старі слова, що вийшли чи виходили з ужитку, підмінював новими; архаїчні дісприкметникові конструкції розв'язував окремими реченнями чи ставив замість них прикметники з відповідними наростками тощо. [...] Іншими словами: поет намагався вводити в нові видання своїх творів спільні для всіх українських земель форми, а залишив, для кольориту, місцеві, галицькі вислови чи фрази, і тільки у віршах, де дуже важко не раз проводити операції в дусі уодностайнення [...]» (В. Сімович).

У мовознавчому аспекті варто звернути увагу й на реалізацію тих напрямів, що їх свого часу (у 50–70-х рр. XX ст.) намітив та розробляв Іван Ковалик, зокрема в царині лінгвостилістичного аналізу мови творів письменника й упорядкування його лексикону. Адже укладання словника мови творів І. Франка, що має на меті увиразнити внесок митця в розвиток національної мови й засвідчити багатство його лексикону, й досі належить до актуальних мовознавчих проблем. І. Ковалик, за словами Івана Денисюка, заклав «тривку фундаментальну основу» і створив «глибоконаукову концепцію» словника мови художніх творів І. Франка. Від часу публікації в 1990 р. «Лексикони поетичних творів Івана Франка», що його підготували Іван Ковалик, Ірина Ощипко та Лев Полюга, наступні праці такого типу почали виходити з 2010 р. – це словники мови поетичних збірок І. Франка «Зів'яле листя», «Мій Измагд» під упорядкуванням Зеновія Терлака. У 2012 р. Соломія Бук уклала «Частотний словник роману Івана Франка „Основи суспільності“»: інтерпретація твору крізь призму статистичної лексикографії».

Зібрання наукових праць «Студії з лінгвістичного франкознавства» (за заг. ред. Оксани Кушлик), підготовлене дослідниками Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка, покликане актуалізувати мовознавче вивчення важливих та мало досліджених аспектів Франкової творчості. Саме лінгвісти Дрогобицького університету у своїх розвідках засвідчують тривку й багаторічне зацікавлення спадщиною славетного земляка. Адже в Дрогобичі І. Франко навчався в головній (нормальній) школі отців Василіян та у Вищій реальній гімназії ім. Франца-Йосифа, там він розпочав свою літературну творчість.

Вихід у світ збірника «Студії з лінгвістичного франкознавства» (за заг. ред. Оксани Кушлик)

переконливо утверджує низку нових напрямів, дослідження яких відображають праці представників дрогобицької лінгвістичної школи франкознавців. У перспективі це дасть поштовх, за словами професора Ярослава Яремка, розбудові лінгвістичного франкознавства як новітньої міждисциплінарної науки. З-поміж основних її завдань проф. Ярослав Яремко в передмові до «*Студій...*» виокремлює давно назрілу потребу кодифікувати лексикон митця, це допоможе реалізувати ще більш глобальну мету – здійснити «...адекватне омовлення універсальної когнітивної картини світу» Івана Франка як енциклопедиста й поліглота та якнайповніше описати всі особливості його унікальної мовної картини світу. Новий погляд на розв'язання цієї проблеми власне й пропонують представники дрогобицького лінгвістичного франкознавства. Матеріали рецензованих «*Студій...*», що охоплюють концептуально пов'язані статті, підрозділи з монографій, фрагменти словників, засвідчують намагання авторів розкрити своєрідність та багатогранність Франкової мовної картини світу через аналіз головних для його світосприйняття концептів, ключових символів та слів (праці Марії Федурко, Анни Огар, Марії Стецик, Лілії Лемець, Марії Зубрицької, Петра Мацьківа, Оксани Кушлик та Лілії Радчук, Любові Мельник); образних засобів – фразеологізмів, паремій, порівнянь (розвідки Іванни Уздиган, Марії Щербак (Стецик), Мирона Якіма, Уляни Галів).

У цьому аспекті з-поміж безперечних здобутків представників дрогобицького осередку лінгвістичного франкознавства потрібно відзначити започаткування у працях Мирона Якіма ґрунтовного аналізу специфіки фразеологічного наповнення наукових текстів Івана Франка та укладання корпусу вжитих фразеологічних одиниць з їх лексикографічним описом у «Словнику фразеологічних уживань...».

Важливо звернути увагу й на потребу увиразнити в мовознавчих дослідженнях регіональну специфіку різножанрового доробку митця. Реалізацію такого завдання автори «*Студій...*» вбачають через можливість «мовного декодування» прихованого дрогобицького колориту як додаткового прагматичного (конотативного, емотивного, імплікативного) навантаження Франкових текстів; розгляду автентичної топографії, топоніміки, ландшафтів з натури, що загалом оприявнюють притаманні для творів митця ознаки автобіографізму. У матеріалах збірника ці проблеми порушують у своїх працях професори Ярослав Яремко та Віра Котович.

Спробу відтворити мовний портрет Івана Франка як визначного представника інтелігентського середовища Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст., творця та носія соціолекту галицької української інтелігенції окресленого періоду репрезентують розвідки професора Світлани Гірняк. Дослідниця відзначає Франкове «...вміння поєднувати в одному тексті елементи просторічної, народнорозмовної мови, навіть зниженої лексики з книжною лексикою „високого стилю“, нетранслітерованими елементами, суспільно-політичною термінологією...».

Новаторський характер «*Студій...*» підсилюють наукові розвідки, спрямовані на увиразнення

вже «...осягнених граней неосяжного Франкового універсализму», зокрема на утвердження його здобутків як основоположника в українському мовознавстві ідей лінгвополітології, сучасної теорії комунікації, засновника школи політичного мислення. Адже, за спостереженнями проф. Ярослава Яремка, «новаторська лінгвополітологічна діяльність Івана Франка, що була підпорядкована націєтворчим пріоритетам» виразно підтверджує відомий постулат про синергетичність слова.

Суттєві доповнення про внесок Івана Франка в розвиток української політичної і правничої термінології та про особливості його індивідуальної термінологічної практики подають у матеріалах «*Студій...*» Ярослав Яремко, Наталія Лужецька, Михайло Панночко, Ангеліна Разумна.

Заслугує на увагу передрук архівних першоджерел з Віденської Франкіані (1892–1893) – реєстраційний формуляр (індекс) Івана Франка; перелік лекцій, які студент має намір відвідувати; життєпис; відгуки про дисертацію Івана Франка; протокол строгих екзаменів; клопотання про отримання дисертації на період трьох місяців з метою перекладу на українську мову; витяг з протоколу про присвоєння ученого ступеня та інші, – запропонований Ярославом Лопушанським з метою всебічно ознайомити українськомовних читачів з оригінальними документами та їхніми українськими перекладами і спонукати до використання в наступних філологічних та історико-літературних розвідках.

Отож концепція «*Студій...*» розкрити велич і геніальність постаті Івана Франка крізь призми мовознавчої інтерпретації його спадщини визначила структуру збірника. Усі матеріали об'єднано сімома розділами, зокрема: 1. Соціолінгвістика. 2. Лінгвокультурологія. 3. Лінгвостилістика. 4. Термінознавство. 5. Фраземіка. 6. Епістолярія. 7. Діалектологія, дериватологія, ономастика, акцентуація.

У матеріалах «*Студій...*» привертає увагу своєрідний редакторський підхід до формулювання назв розділів та дібраних до них епіграфів, як-от: *Розділ 1. «На шляху поступу ми лиш каменярі» («досліди» і «досвіди» соціолінгвістичних параметрів Франкових дискурсів)*; епіграф: *«Дух, наука, думка, воля / Не уступить нітьмі поля...»* (Іван Франко). Таке подання інформації в науковому виданні спонукає читача до глибинних роздумів та актуалізує пророчий характер Франкових слів для розкриття проблем сьогодення.

Рецензоване зібрання наукових праць, без сумніву, має теоретичне і практичне значення. Передусім результати й висновки, що їх репрезентують автори матеріалів, поглиблюють і доповнюють теоретичні положення відповідної галузі знань і розкривають потреби сучасних дослідників у запровадженні міждисциплінарних методик у лінгвістичне франкознавство. Науковий доробок, представлений у матеріалах «*Студій...*», послужить ґрунтовною теоретичною і фактичною базою для викладання загальноуніверситетської дисципліни «Лінгвістичне франкознавство».

Запропоновані в збірнику матеріали мають посутнє практичне значення і можуть бути використані під час викладання в закладах вищої освіти

курсів «Лінгвістичний аналіз тексту», «Лінгвокультурологія», «Стилістика сучасної української літературної мови», спецсеминарів чи спецкурсів, що розкривають своєрідність лінгвопоетики Івана Франка; а також – для підготовки кваліфікаційних робіт мовознавчого спрямування.

Вважаємо, що зібрання наукових праць «Студії з лінгвістичного франкознавства» (за заг. ред. О. Кушлик) – це ще один вагомий крок до всеохопного мовознавчого аналізу художньої, публіцистичної, наукової та епістолярної спадщини генія українського народу – Івана Франка.

Тетяна ГУЦУЛЯК,
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича